

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И РЕГИОНАЛИЗЪМ. ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ

На 20 и 21 ноември 2008 г. в Университета за национално и световно стопанство под патронажа на ректора на УНСС проф. д-р *Борислав Борисов* се проведе международна научна конференция на тема *“Глобализация и регионализъм. Предизвикателства пред икономическата теория”*.

Научната конференция беше организирана от катедра “Икономикс” и посветена на забележителен юбилей - *60 години* от създаването на катедрата и на специалност “Макроикономика” (Политическа икономия).

Към юбилейното честване на годишнината на катедрата и специалността и актуалната проблематика на конференцията беше проявен голям интерес. В нейната работа взеха участие много преподаватели, научни работници, ветерани-политикономисти, бивши и сегашни студенти от специалността, както и от редица други университети, научни институти и правителствени организации. Научният форум събра и редица известни и уважавани преподаватели към катедрата, които имат голям принос за развитието ѝ - проф. д-р ик. н. Лалю Радулов, проф. д-р Иван Костов, проф. д-р ик. н. Стоян Шаламанов, проф. д-р ик. н. Жак Аройо, проф. д-р ик. н. Никола Великов, доц. д-р Василка Вълчанова, доц. д-р Иванка Добрева и др., а също и преподаватели от други катедри на УНСС, университети и научни институти от страната и чужбина.

Почетни гости на конференцията бяха проф. д-р *Борислав Борисов* - ректор на УНСС, г-н *Николай Николов* - секретар по социалната политика на президента на Р. България г-н *Георги Първанов*, доц. д-р *Стати Статев* - първи зам.-ректор на УНСС, проф. д-р *Благой Колев* - председател на Общото събрание на университета, бившите негови ректори и ръководители на катедрата проф. д-р ик. н. *Лалю Радулов*, проф. д-р ик. н. *Камен Миркович*, и проф. д-р *Иван Костов*.

Поздравителен адрес, изпълнен със сърдечни пожелания, топли думи и уважение към преподавателите и служителите на катедра “Икономикс” и студентите от специалност “Макроикономика”, поднесе ректорът на УНСС проф. д-р *Борислав Борисов*. Той изрази дълбоката си признателност към големите учени и всеотдайни преподаватели, изградили специалността и катедрата, в които се формира фундаментът на икономическото мислене в УНСС. Ректорът подчерта, че днес катедрата е най-голямата в Общикономически факултет, със забележителен авторитет в университета, с преподаватели със свободен и горд дух, които са продължители на академичните традиции и биха правили чест на всеки престижен университет в света.

Поздравление към катедрата-юбиляр и участниците в конференцията и пожелание за ползотворна работа от името на президента на Р. България

г-н Георги Първанов отпрати г-н Н. Николов. В него беше отбелязано, че е заслужена гордостта на катедрата и нейните преподаватели, които са сред двигателите на съвременната българска икономическа наука и подготвят висококвалифицирани специалисти, способни да работят ефективно в глобализацията се свят.

С поздравителни адреси към колектива и възпитаниците на катедрата се обърнаха редица други представители на правителствени и научни институции – вицепрезидентът и корпоративен секретар на Световната банка *доц. д-р Кристалина Георгиева*, която е и дългогодишен преподавател в катедрата, *ст. н. с. I ст. д-р Митко Димитров* - директор на Икономическия институт на БАН, *проф. д-р Любен Кирев* – ръководител на катедра “Обща теория на икономиката” в Стопанска академия “Д. А. Ценов” - Свищов, *проф. д-р ик. н. Ивона Якимова* – ръководител на катедра “Обща икономическа теория” в Икономическия университет – Варна и др. Прочувствено слово от името на възпитаниците на катедрата и завършилите специалността изнесе *доц. д-р Зоя Младенова* – зам.-ректор на Икономическия университет – Варна.

При откриването на тържественото пленарно заседание на научната конференция *ръководителят на катедра “Икономикс” проф. д-р Трайчо Сласов* подчерта, че за 60 годишната си история катедрата има съществен принос за развитието на икономическата наука, а специалността “Политическа икономия”, която от 1990 г. е преименувана в специалност “Макроикономика”, е осигурила на националната ни икономика значителен брой висококвалифицирани специалисти. За да отговори на потребностите на практиката, през последните години катедрата започна обучение на студенти по още една специалност – “Икономика”, на български и английски език, в редовна и дистанционна форма на обучение. С цел повишаване на качеството на подготовка на студентите от всички икономически специалности в УНСС катедрата въведе от настоящата учебна година нова учебна дисциплина – “Основи на икономическата теория”, която предхожда и е фундамент на дисциплините “Микроикономика” и “Макроикономика”. Проф. Тр. Спасов отбеляза, че научно-преподавателският колектив на катедра “Икономикс” се стреми да осъществява обучението на студентите в съответствие с най-новите тенденции в развитието на икономическата наука. За постигането на високо равнище на научните изследвания и на преподаването съществено значение има разширяващото се участие на колектива на катедрата в национални и международни научни форуми, в разработването на национални и международни научноизследователски проекти по актуална проблематика, във връзка с които катедрата организира и провежда ежегодни научни форуми. Като пожела ползотворна работа на участниците в конференцията, проф. Тр. Спасов изрази увереност, че те ще допринесат за прецизиране и обогатяване на теоретичните концепции,

за разкриване на особеностите и ролята на националната икономика в условията на задълбочаващите се процеси на глобализация и регионализация.

Работата на конференцията продължи със заседания в *три секции* по обособените тематични направления: *“От национална към глобална икономическа теория”*, *“Форми и тенденции на икономическия регионализъм”* и *“България в глобалната икономика”*. В секциите протекоха конструктивни и ползотворни дискусии, които обхванаха съществени теоретични и практически проблеми в различни аспекти на процесите на глобализация и регионализъм.

От национална към глобална икономическа теория

В това тематично направление вниманието беше фокусирано върху процеса, принципите и механизмите, позитивните и негативните последици от глобализацията на икономиката, а наред с това и върху необходимостта от отчитането им при модернизирани теоретични концепции и модели. Проблемите, отразени в задълбочено подготвените и изнесени доклади, подтикнаха участниците към много допълнителни и интересни интерпретации, изказвания и дискусии.

Във встъпителния си доклад *проф. д-р Трайчо Спасов* (УНСС) разглежда отражението на глобалните трансформационни процеси върху съдържанието и структурата на съвременната икономическа теория. Класическите и съвременните теоретични концепции прилагат различни методологически подходи за изследване на вътрешноприсъщите свойства и характеристики на стопанските системи на националните държави. Съвременната глобална система развива своя собствена организация, която има трансдържавен и наднационален характер, изгражда собствени институционални структури. Проф. Спасов обобщи четири фундаментални характеристики на единния глобализационен процес, които са предизвикани преди всичко от особеностите на съвременната технологична революция. Тя е свързана със значими, велики открития, които ще преобразят всички области и сфери на човешката цивилизация, създават нови безгранични възможности за развитието и напредъка на човечеството, но същевременно поставят глобални, същностни, значими проблеми и противоречия на човешкия прогрес. Естествено тези нови явления ще предизвикат постепенното създаване на нова глобална икономическа теория (глобална икономия) на мястото на традиционната национална икономия.

Като планетарен процес, който има отдавнашни корени и символи и е навлязъл в нов етап през последните няколко десетилетия, интерпретира глобализацията в своя доклад *доц. д-р Атанас Казаков* (УНСС). От представените различни схващания той направи обобщение, че глобализацията е такъв неоспорим факт, който вероятно ще ознаменува

преход от националните закономерности в областта на икономиката към глобалните процеси в икономическата област. По-специални акценти авторът постави върху глобалните характеристики на човешкия капитал и развитието на България в глобализиращия се свят.

Върху необходимостта от адекватна икономическа теория, която да обясни новите икономически принципи на развитие на новата икономика, основана на знанието, в епохата на глобализация, акцентира докладът на *доц. д-р Йордан Василев* (Стопанска академия "Д. А. Ценов" - Свищов). Основавайки се на сегашните и бъдещите революционни икономически трансформации, той очерта няколко главни направления, в които традиционната икономическа теория не е адекватна на новите икономически реалности.

Претенциите на неокласицизма за глобална теория подложи на критичен анализ в своя доклад *доц. д-р Дянко Минчев* (Русенски университет). Тези претенции бяха открити в контекста на устойчивото развитие, проблемите на бедността и екологията, особеностите на икономическото развитие на Югоизточна Азия. В заключение авторът на доклада подчерта, че неокласическата теория не е обща теория на стопанството, още по-малко на световното. Тя ще се замести от една нова политическа икономия – политическата икономия на XXI век, и нейните основни характеристики ще бъдат хуманитарен подход и интердисциплинарен анализ.

В доклада си *доц. д-р Цветан Колев* (УНСС) обоснова необходимостта от класификация на икономическата наука. Той застъпи тезата, че структурата на системата от знания съдържа три елемента – наука, научна теория и научна дисциплина. На основата на съвкупност от критерии *доц. Колев* систематизира пет икономически теории, развиващи се в рамките на икономическата теория, и отнасящите се към всяка от тях научни дисциплини.

Докладът на *доц. д-р Марчо Марков* (УНСС) беше съсредоточен върху една от важните насоки на икономическото развитие в условията на глобализация - институционалната промяна, разбираана от автора като съвкупност от съзнателни и целенасочени действия по трансформация на компонентите на институционалната матрица на обществото. Взаимодействията вътре в матрицата правят институционалните изменения непрекъснати и зависими от траекторията на развитието. Затова икономическата наука трябва да подложи на детайлен анализ тези изменения във всяка конкретна икономика и по този начин да улесни реформите, провеждани в епохата на глобализацията.

Положителните последствия от глобализацията и значението им за националните стопанства разгледа в доклада си *доц. д-р Мария Марикина* (УНСС). По-специално внимание авторката отдели на идеите на либерализма, влиянието на глобализацията върху националните стопанства,

нарастването на търговията с услуги. Тези основни насоки на влияние на глобализацията водят до няколко сериозни положителни ефекта – оптимизация на решенията и използването на ресурсите в регионален и глобален мащаб, бързо разширение на техническия прогрес, нарастване на международната конкуренция.

Обхванатите в тези доклади общи проблеми на развитие на теорията в условията на глобализация на икономиката предизвикаха оживени дискусии, в които с изказвания или провокирани въпроси към авторите се включиха проф. д-р ик. н. К. Миркович, проф. д-р ик. н. Ст. Шаламанов, проф. д-р ик. н. Ст. Паскалев, доц. д-р Д. Динков, гл. ас. П. Пенчев и др.

Интересът на участниците в конференцията привлякоха и другите доклади, представени в рамките на първото тематично направление.

Теорията за очакваната полезност - различните концепции за нея и тяхното развитие в контекста на формирането на глобален икономикс бяха опорен пункт на доклада на *гл. ас. д-р Атанас Атанасов* (УНСС). Проблемите и индикаторите на конкурентоспособността на националните икономически системи в условията на глобализация разгледа *гл. ас. д-р Клавдия Ташева* (УНСС). Докладът на *ас. Веселина Атанасова* (УНСС) фокусира върху тенденциите на интернационализация и регионализация в съвременния икономикс като научно и професионално поле. Човешките ресурси и образованието като фактори на икономическия растеж в условията на глобализация и тяхното отражение в моделите на растежа разгледа в доклада си *ст. ас. Игнат Тодоров* (УНСС). Моно-, дву- и трисекторни модели на стопанството от теоретична гледна точка обхвана докладът на *ст. ас. Ивайло Беев* (УНСС). Възможностите на метода на "ентропията" като инструмент за анализ на икономическите процеси откри в доклада си *гл. ас. д-р Калин Господинов* (Икономически университет - Варна). Марксисткото схващане за конкуренцията от гледна точка на неокласическата теория беше изложено в доклада на *гл. ас. Тони Конджов* (СУ "Св. Кл. Охридски"). Характеристиките на финансовата глобализация, ползите и негативните последици от нея разкри в доклада си *докторант Диана Маринова* (УНСС).

В изнесените доклади и направените обсъждания беше очертан широк кръг от проблеми, свързани със съвременния глобализационен процес, които поставят сериозни предизвикателства пред икономическата теория. Участниците в дискусиите изразиха свои аргументирани становища по тези проблеми и с това определено допринесоха за обогатяване на теоретичните концепции и познанията за глобализацията.

Форми и тенденции на икономическия регионализъм

Във второто тематично направление на конференцията участниците въведоха като отправни пунктове на разискванията разнообразни общи и

по-конкретни проблеми, както и форми и аспекти на икономическия регионализъм. В докладите бяха изложени и обосновани различни становища, които предизвикаха конструктивни дискусии по отношение на спецификата и връзката между процесите на глобализация, регионална европейска интеграция и развитието на българската икономика в национален и регионален мащаб.

Регионалните неравенства и особеностите на регионалния растеж в ЕС разкри в доклада си *проф. Георгиус Петракос* (Университет на Тесалия, Гърция). Авторът анализира предпоставките за различията в макроикономическата динамика в страните от ЕС, като отдели по-голямо внимание на особеностите на икономическия растеж в страните от Балканския регион.

Зависимостите между отвореността на икономиката, финансите и икономическия растеж в България, изследвани и интерпретирани с математически методи, разгледа в своя доклад *доц. д-р Стати Статев* (УНСС). Инвестициите се проявяват като най-силния проводник на импулси от финансовото развитие към икономическия растеж. В периода след 1997 г. външната търговия загубва ролята си на съществен механизъм за трансмисия между банковия и реалния сектор. Подобна посредническа функция не е присъща и на промените в заетостта, която се оказва тясно свързана с динамиката на инвестициите, но статистически незначима като влияние. Същевременно добрата статистическа значимост на всички финансови променливи свидетелства и за наличието на канал за въздействие чрез факторната производителност. Инвестициите и външната търговия в различна степен представляват трансмисии и за влиянието на промените във финансовата система върху икономическия растеж.

Европейските измерения на икономическия растеж на България като член на ЕС очерта в доклада си *доц. д-р Вера Пиримова* (УНСС). При сравнение със страните от ЕС-27, ЕС-15 или ЕС-10 се открояват ясно сравнително добри позиции на България по някои основни макроикономически показатели в периода до 2007 г. – верижният темп на нарастване на БВП, темпът на БВП на човек от населението, темпът и относителния дял на инвестициите в БВП, равнището на безработица. Тенденциите са трайни, затова може да се очаква запазване на тези и подобряване на позициите на страната ни по други индикатори въпреки отскоро започналото отражение на световната криза.

Особеностите и тенденциите на руския пазар на труда идентифицираха в съвместния си доклад *доц. Елена Курилова и докторант Светлана Орехова* (Уралски държавен икономически университет, Русия). На основата на синтез на неокласическата и неоинституционалната теория авторките дефинираха пазара на труда и представиха спецификите на обособените по географски признак локални пазари на труд в

Русия, развиващи се в условия на монопсон, олигопсон или съвършена конкуренция.

Основните предизвикателства пред ЕС като глобален икономически играч изведе в доклада си *доц. д-р Емилия Георгиева* (УНСС). Успешната конкуренция на ЕС с другите световни икономически центрове зависи от стабилизирането на растежа в Съюза и в Евророната, постигането на още по-висока степен на интеграция на новоприсъединилите се през периода 2004-2007 г. 12 държави с икономиката на ЕС и цикличната конвергенция между тях и страните от Евророната; необходимостта да се отговори адекватно на световната финансова криза и др.

Два доклада бяха посветени на важни направления на икономическата политика в рамките на ЕС. *Доц. д-р Ваня Иванова* (УНСС) обоснова необходимостта от единна екофискална политика в ЕС, от нейното хармонизиране, прилагане като елемент на устойчивото развитие. Като направи анализ на основните инструменти и практики в областта на екофиска в страните от ЕС *доц. Иванова* проектира ползите, трудностите при въвеждането и ефективността на единна екофискална политика. Подобна политика би имала съществени резултати само ако се базира на общи правила и се прилага повсеместно. В своя доклад *гл. ас. Красимир Керчев* (УНСС) откри предизвикателствата на новата икономика за иновационната политика на страните от ЕС.

В други два доклада намериха отражение регионални и интеграционни проблеми и аспекти на развитието на финансовата сфера. *Доц. д-р Венелина Трифонова* (УНСС) направи оценка на степента на интеграция на финансовите пазари в Евророната въз основа на набор от индикатори, разработени и периодично актуализирани от Европейската централна банка (ЕЦБ). Ключово място в доклада беше отделено на най-значимите промени, настъпили през последните години на паричния пазар, на пазарите на облигации и на акции в Евророната. *Доц. д-р Силвия Трифонова* (УНСС) откри основните проблеми на управлението на риска в националната платежна система в следприсъединителния период на България.

Заслужен интерес предизвикаха и останалите доклади, по които разискваха участниците в дискусиите по това тематично направление.

В доклада си *ст. н. с. II ст. д-р Радостина Бакърджиева* (Икономически институт на БАН) очерта европейските контури на корпоративната социална отговорност. От разгледаните теоретични основи и възприетата европейска концепция беше направен изводът, че корпоративната социална отговорност е проактивна фирмена политика, която не трябва да се разглежда единствено и само като допълнителна финансова тежест, а като допълнителна опция за бъдеща добавена стойност и конкурентни предимства.

На новия регионализъм в системата на международните търговски отношения спря вниманието си *ст. ас. Невена Станчева* (Икономически университет – Варна). Зоната за свободна търговия на АСЕАН като резултат от развитието на икономическия регионализъм в Югоизточна Азия беше представена в доклада на *гл. ас. д-р Илиян Матеев* (ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”).

Различни регионални проблеми в развитието на икономиката на България бяха застъпени в четири доклада: на *ст. ас. д-р Камен Петров* (УНСС) - за тенденциите за формиране на икономическите региони в България, на *гл. ас. д-р Татяна Даскалова* (УНСС) - за проблеми и решения при планирането на устойчиво местно развитие, на *д-р Ивелина Жечева-Радева* (Сметна палата) - за предизвикателствата пред местните общности при усвояване на средства от Структурните фондове на ЕС, на *докторант Диана Андреева* (УНСС) - за културата като фактор за устойчиво регионално икономическо развитие.

По представените доклади бяха направени много и добре аргументирани изказвания. В обсъжданията проличаха интересът и загрижеността на участниците за решаване на регионалните проблеми, изпъкващи в обхвата на европейските интеграционни процеси и влияещи върху перспективите на растежа в България.

България в глобалната икономика

Съвкупност от разнородни други проблеми и тенденции в развитието на българската икономика, повечето от които открити в глобален или регионален контекст, на основата на сравнителни анализи, бяха очертани в докладите, изказванията и дискусиите по третото тематично направление на научната конференция.

Началото на дискусиите беше поставено с изказване на *проф. д-р ик. н. Румен Гечев* (УНСС), който систематизира и подложи на анализ и оценка някои основни предизвикателства пред българската икономика в условията на глобалната финансова криза.

Глобалните предизвикателства и устойчивото развитие на публичния сектор в България обвърза в доклада си *доц. д-р Лилия Йотова* (УНСС). Авторката постави акцент върху няколко взаимосвързани аспекти на устойчивото развитие на публичния сектор, към които разгледа допълнително нови глобални външни и вътрешни, позитивни и негативни предизвикателства и рискове. На основата на анализ на дела на държавните разходи в БВП и на бюджета за 2009 г. *доц. Йотова* направи обобщени изводи за бюджета от позициите на стратегическата цел – да осигури устойчиво развитие на публичния сектор.

Доц. д-р Мария Стоянова (УНСС) представи в доклада си основни резултати от емпирично социологическо изследване на тема “Кражба на юридически лица в условията на българското законодателство”. Като

диагностицира феномена, участниците, причините и последиците, авторката направи извода, че у нас е налице конфликтна зона, която трябва да бъде преодолявана чрез институционализиране на правни и обществени санкции за постигане на баланс между престъпление и наказание.

Регионален и глобален сравнителен анализ на създаването и трансфера на знания в България представи в доклада си *гл. ас. д-р Стела Ралева* (УНСС). В анализа авторката включи основните типове предлагани знания и интелектуални активи, изведе техните главни източници и ползватели, коментира значимостта на академичните дисциплини в процеса на създаване и трансфериране на знания. В заключение тя обобщи бариерите пред трансфера на знания, срещани от техните създатели и от МСП, както и сферите, в които е необходимо провеждането на по-целенасочена иновационна политика.

Не по-малко интересни за участниците, с по-различна насоченост на анализа при запазване на фокуса върху България и дискуссионни бяха и останалите доклади, разработени и представени от асистенти и докторанти.

В доклада си за глобалната финансова криза *гл. ас. Петкан Илиев* (УНСС) подраздели десет етапа на сегашната световна криза, прогнозира нейни по-слаби и забавени ефекти у нас и очерта пет основни последици от кризата за България. *Гл. ас. Милен Пенерлиев* (Шуменски университет "Еп. К. Преславски") спря вниманието си върху ролята на българската крайбрежна зона за европейското, балканското и националното стопанство. Особеностите на кредитирането и ролята му за икономическия растеж в България след присъединяването на страната към ЕС разгледа в доклада си *д-р Камелия Асенова* (УНСС). Акцент върху икономическите аспекти на националната политика по изменение на климата в контекста на глобалната икономика постави *докторант Щерю Ножаров* (УНСС). *Докторант Цветомир Пенев* (УНСС) подложи на критичен анализ принципите на монетарната политика в глобален мащаб и потърси отговор на въпроса каква парична политика би могла да осигури устойчиво развитие на България. Инфлационният критерий като очертаващ се към момента единствен "проблемен" от петте задължителни критерия за присъединяване на България към Евроразоната представи *докторант Звезделина Желязкова* (УНСС). Основните структурни изменения в брутната добавена стойност в България разгледа *докторант Силвия Господинова* (Икономически университет – Варна).

В докладите, изказванията и дискусиите, изразените от авторите становища и направените изводи пролича трайният и основателен интерес на участниците в научната конференция към глобалните и регионалните икономически проблеми, загрижеността им за икономическото и социалното бъдеще на България. В резултат от обсъжданията те синтезираха няколко основни, обобщени извода, отнасящи се до икономическата

теория, практика и политика. От една страна, специалистите подчертаха, че в условията на глобализация, на задълбочаваща се регионална и особено европейска интеграция се формират нови икономически явления, принципи и механизми на функциониране на отделните национални икономики. Те изискват други теоретични принципи и подходи, дават израз на необходимостта от развитие и заместване на традиционната от нова глобална икономическа теория. От друга страна, участието на България в глобалните процеси, приемането ѝ за член на ЕС и нарастващата отвореност на икономиката ни индуцират засилване на външните въздействия, както и на опасността от пренасяне на кризисни импулси. В тези условия се изисква съсредоточаване на повече усилия за модернизиране и адаптиране на икономиката ни към световните тенденции, за запазване на постигнатата през последните години макроикономическа и финансова стабилизация, за повишаване на конкурентоспособността на фирмите и на българската икономика като цяло, за успешно решаване на социалните и екологичните проблеми, за устойчиво развитие. Във връзка с това участниците отправиха добре обмислени препоръки към макроикономическата политика, подчертаха необходимостта от по-решително ориентиране на българското правителство към активна, гъвкава и адекватна на глобализационните тенденции регионална, фискална, иновационна и социална политика.

Доц. д-р Вера Пиримова